

Ю. І. Радковець,

*кандидат військових наук, доцент,
заступник командира військової частини А0515
Міністерства оборони України*

Ознаки технологій «гібридної війни» в агресивних діях Росії проти України

У статті розглянуто сутність і зміст поняття «гібридна війна», характерні ознаки технологій її застосування у процесі агресивних дій Росії під час анексії Криму та воєнного конфлікту на Донбасі. Розкрито значення й вагомість інформаційної складової в умовах ведення «гібридних воєн». Розглянуто загальні підходи до вироблення заходів протидії «гібридним загрозам».

З поступальним розвитком людства відбувається й еволюція воєн та збройних конфліктів, змінюються їхній зміст, характер та особливості, з'являються нові форми та способи їх ведення. Водночас змінюється й ментальність як безпосередніх учасників збройних конфліктів, так і населення конфліктуючих сторін. Після закінчення етапу «холодної війни», зникнення з політичної арени Радянського Союзу й завершення формування однополярного світу загроза нової світової війни дещо ослабла, однак світ від цього не став стабільнішим і передбачуванішим. Початок ХХІ ст. ознаменувався виникненням в окремих регіонах світу нових локальних воєн та воєнних конфліктів.

Останніми роками виникла нова форма воєнного конфлікту, який починається з «мирних» антиурядових акцій, що переростають у жорстке громадянське протистояння, і завершується зовнішньою інтервенцією. Такі конфлікти цілком можна назвати новим типом воєн сучасної епохи. Відомий американський військовий теоретик Френк Хоффман одним з перших зазначив: «...війни сучасної епохи характеризує процес гібридизації, у рамках якого змішуються традиційні форми війни, кібервійни, організованої злочинності, іррегулярних конфліктів, тероризму і т. п.» [1]. Щоб охарактеризувати нову військову реальність, він запропонував термін «гібридна війна», що дає змогу найбільш точно відобразити важливі зміни в характері воєн при збереженні їх незмінної природи. Така війна виходить за рамки традиційних понять про неї, вона набуває комбінованого характеру, перетворюючись на клубок політичних інтриг, запеклої боротьби за політико-економічне домінування над країною, за території, ресурси й фінансові потоки. Причому сторони вдаються до всіх можливих засобів і будь-яких, навіть найбезчесніших, прийомів та дій – як силових, так і несилових. Жертвами ведення такої війни, зазвичай, стають мирні жителі, передусім найбеззахисніші категорії населення – люди похилого віку, жінки й діти. В умовах такого конфлікту стає проблематичним відрізнити правих від винуватих, ворогів від союзників, простих мирних громадян від терористів, найманців і бойовиків. Прихована зовнішня воєнна інтервенція, яка здійснюється загонами бойовиків сусідніх країн за підтримки високотехнологічних засобів розвідки й ураження, надає такому воєнному конфлікту ще більш заплутаного й неоднозначного характеру.

Змістом воєнних дій у війні цього типу стає не фізичне знищення збройних сил супротивника, а деморалізація й нав'язування агресором своєї волі всьому населенню держави. Фактично реалізується класична ідея відомого китайського стратега Сунь Цзи: «Сто разів поборотися й сто разів перемогти – це не краще із кращого; краще із кращого – скорити військо супротивника, не борючись» [2]. На полі бою в умовах ведення «гібридної війни» поряд з регулярними збройними формуваннями з'являється безліч нових діючих акторів – іррегулярні формування повстанців і бойовиків, злочинні угруповання, терористи,

приватні військові компанії та легіони іноземних найманців, підрозділи спецслужб різних країн світу й військові контингенти міжнародних організацій.

Збройні конфлікти з використанням технологій «гібридної війни», як правило, стають конфліктами на виснаження. У таких конфліктах сторона, котра обороняється, веде боротьбу з різного роду екстремістськими й терористичними формуваннями на своїй території, які готуються, забезпечуються й керуються з території інших країн. Водночас у сторони, що обороняється, з різного роду причин, насамперед зовнішньополітичного й економічного характеру, фактично виявляються «зв'язаними руки» в плані реалізації активних форм протидії такому агресорові. Як наслідок, їй нав'язується конфлікт на виснаження, в якому відбувається поступове тотальне руйнування економічної та соціальної структури суспільства, матеріально-технічної та цивільної інфраструктури країни, котра зазнала агресії або ініційованого внутрішнього конфлікту. За певних умов у перспективі можливі військові перемоги можуть обернутися як мінімум важкими економічними проблемами, політичною поразкою або навіть утратою державності.

Визначенню поняття «гібридна війна» та його змісту присвячено чимало коментарів різних експертів. Інтернет-енциклопедія «Вікіпедія» визначає «гібридну війну» (англ. *Hybrid warfare*) як «воєнну стратегію, що поєднує звичайну війну, малу війну і кібервійну». Там само зауважено, що цей термін використовується також у випадках, коли потрібно охарактеризувати гнучку і складну динаміку бойового простору (англ. *Battlespace*), що передбачає легку адаптацію та гнучку реакцію. Заслугує на увагу визначення, запропоноване американським військовим теоретиком, автором книги «Випадкова герилья» (англ. *The Accidental Guerilla*) Девідом Кілкалленом: «...гібридна війна – це краще визначення сучасних конфліктів, вона містить у собі комбінацію партизанської та громадянської воєн, а також заколоту й тероризму» [3].

Наприкінці квітня цього року в інтерв'ю на «Радіо Свобода» колишній радник з питань безпеки при ООН і НАТО, член верхньої палати парламенту Нідерландів, генерал-майор у відставці Франк ван Каппен, коментуючи події в Україні, дав таке визначення змісту цього поняття: «...гібридна війна – це змішання класичного способу ведення війни з використанням нерегулярних збройних формувань. Держава, що веде гібридну війну, проводить операцію з недержавними виконавцями – бойовиками, групами місцевого населення, організаціями, зв'язок з якими формально повністю заперечується. Ці виконавці можуть робити такі речі, які сама держава робити не може, тому що зобов'язана додержуватися Женевської та Гаазької конвенцій про закони сухопутної війни, міжнародних домовленостей з іншими країнами. Усю брудну роботу можна перекласти на плечі недержавних формувань» [4].

Деякі американські експерти зупиняються на трактуванні сутності змісту «гібридної війни» як «форми воєнних дій із залученням у конфлікт різномірних за складом, засобами, рівнем і характером підготовки сил». Це визначення поєднується ще з одним – «гібридними загрозами». У Пентагоні ще у 2004 р. вважали, що до «гібридної війни» можуть удатися насамперед Китай, Північна Корея, Іран і Росія, що насправді підтвердилося, наприклад, фактом застосування технологій «гібридної війни» влітку 2008 р. під час воєнного конфлікту в Південній Осетії. Російські збройні сили одночасно із застосуванням регулярних військових формувань вели проти Грузії інформаційну, кібер- та економічну війну, на що у свій час звертав увагу, коментуючи цю війну, колишній міністр оборони США Роберт Гейтс: «...досить неоконкретна, але убивчо дієва наступальна операція російських військ у Грузії із застосуванням звичайних озброєнь була посилена технологічно складною кібератакою та добре скоординованою пропагандистською кампанією» [5].

Прикладом «гібридної війни» можна також назвати події 2006 р., коли Ізраїль напав на Ліван, спробувавши нейтралізувати військову міць Хізбалли. І хоча все свідчило про абсолютну перевагу Ізраїлю, результат був далекий від очікуваного. «Армія нової моделі», як назвав Хізбаллу її керівник Хасан Насралла, здобула несподівану перемогу над ізраїльтянами. На думку багатьох експертів, успіх Хізбалли став результатом застосування нею технологій «гібридних воєн».

У 2009 р. автор монографії «Стратегічні наслідки гібридних воєн: теорія перемоги» генерал-лейтенант ВПС США Д. Ласіка виокремив характерні особливості «гібридних воєн» [6]. Він стверджує, що, по-перше, основою ведення «гібридних воєн» є їхня інформаційно-психологічна складова, а об'єктом впливу ініціатора «гібридної війни» стає насамперед суспільна свідомість, а не збройні сили чи інфраструктура. По-друге, «гібридні загрози» мають нечітку форму, їх важко виокремити з навколишнього оточення, що робить фізичну (силову) складову діяльності ініціатора складною для виявлення, ідентифікації та протидії. Гнучкість тактики «гібридної війни» посилюється активним використанням умов місцевості, зокрема міської, що є додатковим фактором збільшення руйнівних наслідків конфлікту. Крім того, ще однією особливістю «гібридних воєн» можна назвати використання повного спектра засобів впливу як інформаційно-психологічного, так і військового.

Аналіз розвитку ситуації навколо України дає всі підстави стверджувати, що сьогодні наша держава зіткнулася саме із цією формою ведення воєнних дій. Це підтверджується особливостями розвитку воєнного конфлікту, відмінною ознакою якого є відсутність прямих бойових зіткнень регулярних військ та існування змови держави-агресора з недержавними формуваннями, котрі діють на території України: загонами бойовиків, «козацтва», місцевого криміналітету, групами місцевого населення сепаратистського спрямування (колабораціоністами),

зв'язок з якими формально цілковито заперечується. Використовуються нові, а точніше, брудні, методи та способи ведення цієї війни: підкуп, шантаж, залякування, викрадення людей, захоплення державних об'єктів, органів місцевої влади та об'єктів критичної інфраструктури, організація та проведення терористичних актів. Усе це супроводжується резонансними акціями насильства до непокірних та проявами мародерства. Соціально-політична та безпекова ситуація в Україні загалом та в її окремих регіонах штучно «розхитується» такого роду виконавцями до небезпечного рівня повного безвладдя. Водночас Росія, як держава-агресор, перекладає всю відповідальність за «брудну роботу» на недержавні формування (у тому числі збройні).

Утілюючи в життя імперські плани з відновлення своєї ролі як великої світової держави, використовуючи технології «гібридних воєн», Росія, безпрецедентно грубо порушивши чинні міжнародні угоди й домовленості, у лютому поточного року розпочинає воєнну операцію з окупації та анексії Автономної Республіки Крим. Вторгнення на українську суверенну територію здійснюється з використанням спеціальних військ, навмисно одягнених в уніформу без розпізнавальних знаків та ознак державної належності. Процес вторгнення супроводжується потужною інформаційною кампанією, яка цілеспрямовано скеровує ідеологічний вектор свідомості росіян та світової спільноти стосовно подій у Криму на те, що це не російські війська. Президент Росії В. Путін у своїх коментарях неодноразово заявляє: «...це місцеві жителі, які купили одяг і зброю в кримських магазинах». Особливістю розвитку ситуації є те, що статус військ без розпізнавальних знаків, від яких відреклися окупанти, чітко не визначений і в положеннях Женевської конвенції, що надзвичайно ускладнило реагування особового складу Збройних Сил України з метою відсічі агресору у відповідний спосіб у рамках міжнародного права.

Натхненна практично безкровним захопленням і «тихою» окупацією Автономної Республіки Крим, Росія зухвало продовжує політику подальшої реалізації агресивних намірів стосовно України, спрямованих на порушення її національного суверенітету й територіальної цілісності. Упроваджуючи тактику створення обстановки нестабільності в регіонах на Сході України, Росія безпосередньо не перетинає кордон своїми збройними силами. Водночас російські регулярні військові формування під виглядом відпрацювання «планових» заходів оперативної та бойової підготовки постійно перебувають у безпосередній близькості до кордону з Україною, маючи на меті створення постійної напруженості в цих регіонах.

Виношуючи амбіційний план захоплення українських територій на Сході й Півдні України – до Придністров'я включно, Москва створює зони дестабілізації, які поки що обмежуються регіоном Донбасу. В Україну з російської території продовжують проникати окремі групи недержавних формувань, які мають значний досвід бойових дій і терористичних акцій у різних регіонах

світу, зокрема на Кавказі. Нова російська стратегія робить наголос на солдатах «нізвідки», котрі нібито не належать жодній державі й завдяки цьому не підпадають під будь-які закони та конвенції. «Зелені чоловічки», які з'явилися в Криму та перебувають сьогодні на Сході України – це своєрідний «гібрид», щось середнє між солдатами й терористами: невідомо, хто вони і хто ними командує. А якщо немає командирів, немає з ким вести переговори про капітуляцію, немає з ким обговорювати умови перемир'я. Якщо розпочнеться стрілянина, невідомо, на кого покласти за неї відповідальність. Непросто із цими людьми й місцевим мешканцям, оскільки не ясно, де вони ще можуть з'явитися. За інформацією ЗМІ, на Сході України воюють в основному чеченці, абхази, осетини й частина росіян (2–3% «чистих» диверсантів, навчених спеців). Визначені виконавці виконують завдання, які Росія (як держава) в рамках міжнародного права робити не може, тому використовує методи «гібридної війни».

За російським сценарієм, сепаратисти та бойовики розпочинали свої дії із захоплення органів місцевої влади й міліції в окремих містах Донецької та Луганської областей з метою заволодіння зброєю, сподіваючись при цьому, що все пройде відносно спокійно, як у Криму, тобто вдасться домовитися з Києвом. Однак після відповідної команди з боку третьої сторони (в особі РФ) розпочинаються бойові зіткнення, проливається кров і таким чином відрізаються шляхи повернення назад (приклади: м. Волноваха Донецької області – розстріл військовослужбовців Збройних Сил України – учасників антитерористичної операції; м. Луганськ, місцевий аеродром – збито військово-транспортний літак ІЛ-76 з українськими десантниками на борту). Бойовики вкупі із сепаратистами та місцевим криміналітетом здійснюють захоплення будівель обласних та міських держадміністрацій, аеропортів, нападають на прикордонні блок-пости, влаштовують диверсії на об'єктах місцевої інфраструктури. Звичайно, на такі дії, притаманні технологіям «гібридних воєн», складно реагувати, на відміну від явної збройної агресії, коли кордон держави перетинають регулярні військові формування. Не здійснюючи збройне вторгнення на територію України, Росія, разом з тим, продовжує нарощувати агресію: у конфлікт залучаються дедалі більше загонів бойовиків і найманців.

Водночас усі ці заходи супроводжуються цілеспрямованою потужною інформаційною кампанією. В часи інтенсивного розвитку інформаційних технологій, наявності глобальних інформаційних мереж і не менш глобалізованих засобів масової інформації складова «інформаційного супроводу» в «гібридних війнах» має надзвичайно важливе, якщо не вирішальне значення. Існуючий на сьогодні збройний конфлікт на Донбасі є не тільки силовим, а й жорстким інформаційним протистоянням. Свідоме нагнітання російськими ЗМІ антиукраїнської істерії під час Євромайдану призвело до втрати Криму через те, що там не знайшлося критичної

маси тих, хто зміг би чинити опір «увічливій окупації», зате зросла кількість тих, хто привітав анексію.

Усе, що сьогодні транслюється у східних областях України російськими телеканалами, є відвертим намаганням подальшої дестабілізації ситуації в цих регіонах, підштовхуванням населення до масової втечі. На переконання жителів цих областей, нелегітимна влада Києва, силові структури держави та українська армія є їхніми ворогами. Багато українців на сході країни під впливом російської пропаганди справді вважають, що в Києві до влади прийшли «фашисти» й «бандерівці», які будують концентраційні табори й прямо на вулицях убивають росіян, а тому потрібно чинити їм опір і починати будувати концтабори самим. Масштаб і витонченість цієї пропаганди ілюструє навіть невеликий телевізійний фрагмент прогнозу погоди на каналі «Росія 24», де досить відомий російський ведучий В. Заводченков інформує телеглядачів про те, що «...до Донбасу рухається циклон, який принесе "вітер змін", а Крим купається в сонячних променях».

Нещодавно в мережі було викрито діяльність так званого «Агентства Інтернет-досліджень», котре перебуває на «бюджетному забезпеченні» Росії. Що характерно, штат цієї організації налічує сотні співробітників. У ньому є фахівці з дизайну й IT-технологій, блогери й коментатори, аналітики й перекладачі, відділи з моніторингу ЗМІ й соцмереж. Саме там народжується інформація, яка викладається на сайтах в Інтернеті та оприлюднюється на російських телеканалах, передусім таких, як «ОРТ», «Россия 1», «Россия 24», «НТВ», «РТР Планета», телеканал Міністерства оборони РФ «Звезда». При цьому російська пропаганда розрахована на три категорії споживачів: самих росіян, Україну й весь інший світ.

«У себе» Кремль домагається лояльності росіян і всіляко демонізує зовнішніх ворогів, в Україні – дезінформує та сіє паніку, особливо на Південному Сході, Європі ж намагається нав'язати кремлівське бачення подій як єдино правильне. Заради об'єктивності необхідно зазначити, що тут російська інформаційна пропаганда домоглася колосальних успіхів. Завдяки їй удається «промовити мізки» не тільки більшості своїх громадян, а й частині наших співвітчизників. Цілком зрозуміло, чому лідери самопроголошених так званих «Луганської» й «Донецької» «народних республік» так наполегливо воюють за контроль над радіо- й телемережами, а в остаточному підсумку – за розум, думки й почуття громадян. Нещодавні дослідження вітчизняних і закордонних медіа-спеціалістів красномовно свідчать про те, що 80% новин з України на російських телеканалах є або напівправдою, або відвертою брехнею.

Природно, що МЗС РФ не погоджується з подібними звинуваченнями на адресу Росії, називаючи це «обманом і галасом» провладних неправдивих українських та західних ЗМІ, тоді як низка російських медіа, коментуючи події в Україні, висловлюють позицію щодо необхідності більш активного використання технологій «гібридних воєн» на території України. Так, у статті «"Гібридна війна" у степах України: Хто зробив перший постріл?» її автор,

головний редактор російського журналу «Национальная оборона» І. Коротченко, зауважує: «...якщо Росія й використовує технології гібридної війни, то вона робить це, скоріше, інтуїтивно, точно й використовує далеко не весь арсенал з апробованих раніше іншими країнами засобів ведення таких воєн. Мені б хотілося, щоб Росія підтримувала ополченців фінансово, технічно, дипломатично тільки тому, що це питання фізичного виживання мільйонів громадян України, хоча Україна як держава й не відбулася і їй, скоріше за все, призначено розпастися» [7]. Звичайно, що в умовах такого шаленого інформаційного тиску з боку Росії надзвичайно важливого значення набуває завоювання, по можливості, у найкоротші терміни пріоритетності України у сфері захисту суспільної свідомості населення країни, особливо її східних та південних регіонів.

Надаючи загальну характеристику проявів нових форм сучасних воєнних конфліктів, особливостей їх застосування в Україні, не можна не зупинитися на виробленні деяких загальних підходів до ймовірної стратегії протидії «гібридним загрозам». І в цьому плані слід виокремити деякі ключові моменти.

По-перше, сьогодні абсолютно очевидно, що досягнення перемоги у війнах такого типу неможливе без адаптації чинної Воєнної доктрини України до нових реалій, без оновлення й удосконалення Стратегії національної безпеки України та інших базових документів, які мають бути скориговані з урахуванням нинішньої воєнної та суспільно-політичної ситуації в країні. Треба усвідомити, що в «гібридних війнах» традиційні, конвенціональні методи ведення воєнних дій не завжди ефективні, що війни такого типу, як правило, ведуться тривалий час, що супротивник намагатиметься максимально розширити географію конфлікту з утягуванням у нього дедалі більшої кількості населення.

По-друге, важливим завданням, яке необхідно вирішувати в умовах «гібридної війни», є забезпечення повної довіри військовослужбовців і населення країни до силових структур держави. Затяжний характер «гібридних конфліктів» може викликати певне невдоволення та критику як з боку особового складу силових формувань, так і з боку громадян країни, політиків, засобів масової інформації на адресу військового командування, звинувачення їх у невмілому плануванні, організації управління і т. п. Не можна забувати і про одну з важливих складових розуміння сутності «гібридної загрози», зокрема усвідомлення факту ігнорування супротивником моральних та етичних обмежень під час ведення операцій.

Загалом воєнно-політична обстановка, що склалася сьогодні довкола держави, вимагає повного переосмислення загальних підходів до підтримання національної безпеки України, кардинальної перебудови всього сектора безпеки та оборони держави з метою приведення його у відповідність до нових викликів та загроз. Для вирішення цього важливого стратегічного завдання необхідно вжити низку невідкладних заходів.

1. Переглянути базові принципи побудови системи національної безпеки України.

Як показала військова агресія Росії проти України, в умовах реальної переваги військового, економічного й демографічного потенціалів супротивника позаблоковий курс нашої держави не дає можливостей захистити її інтереси й не гарантує безпеки. Водночас механічне нарощування чисельності Збройних Сил України та збільшення обсягів виробництва застарілого озброєння національним оборонно-промисловим комплексом за будь-яких умов не дасть змоги нашій державі зрівнятися за військовим потенціалом з Росією, однак потребуватиме значних фінансових витрат. При цьому надання гарантій безпеки Україні як у рамках ООН, так і в рамках зобов'язань Будапештського меморандуму 1994 р. мають суто декларативний характер і не спроможні захистити державний суверенітет і територіальну цілісність України. Крім того, попри підтримку України з боку США, ЄС і НАТО, вони обмежуються лише наданням фінансової та частково військово-технічної допомоги Україні, оскільки не мають союзницьких зобов'язань перед нею та змушені діяти відповідно до власних правил і норм.

Зазначене об'єктивно вимагає приєднання України до надійної системи колективної (коаліційної) безпеки, яка захищатиме незалежність, суверенітет і територіальну цілісність нашої держави та зможе стати їх надійним гарантом. На сьогодні єдиною такою системою є НАТО. При цьому негативна реакція Росії на можливість членства України у складі Північноатлантичного союзу не може вважатися перешкодою євроатлантичній інтеграції нашої держави, оскільки вона вже є об'єктом агресивних дій з боку Російської Федерації.

Крім того, набуття членства в НАТО є довготривалим процесом, який охоплює приєднання до «Плану дій щодо членства» (ПДЧ) або «Ініціативи з розвитку обороноздатності країн – партнерів Альянсу» (мала бути ухвалена під час саміту НАТО восени цього року в Уельсі, Велика Британія, але питання не розглядалося). За досвідом низки країн – членів НАТО, виконання ПДЧ потребувало до 10 років (зокрема, Хорватія йшла до цього сім років, Албанія – десять). Водночас досвід країн Центрально-Східної Європи, Балтії та Балканського півострова свідчить, що членство в НАТО є необхідною передумовою для подальшого вступу в ЄС. Приєднання до Альянсу створює передумови для виконання країною необхідних європейських вимог, норм і стандартів, а також надає Європейському Союзу гарантії виконання їх кандидатом. У свою чергу, це відкриває доступ до європейських кредитів, інвестицій і технологій.

Разом з тим, повернення до курсу на євроатлантичну інтеграцію вимагає від України розв'язання низки проблем, серед яких: прийняття відповідного політичного рішення керівництвом держави; внесення відповідних змін до концептуальних документів у сфері національної безпеки та оборони (зокрема Конституції, Закону «Про

засади внутрішньої та зовнішньої політики», Стратегії національної безпеки та Воєнної доктрини України); забезпечення конституційного ладу на території країни.

2. Внести корективи до планів розвитку, реформування й модернізації Збройних Сил та інших силових структур України, враховуючи досвід проведення АТО на Сході країни.

Принципово нова форма ведення бойових дій із застосуванням технологій «гібридної війни», яка охоплює комплекс заходів політичного, економічного, інформаційного, спеціального та військового характеру, потребує переорієнтації всього силового блоку України до ведення воєнних дій у нових умовах сучасного протистояння з агресором. Нинішня війна проти України, яка ведеться силами іррегулярних (незаконних) збройних формувань та анонімних (приватних) військових підрозділів (фірм), відрізняється відсутністю відкритого протистояння, використанням нових тактик, дезінформації, створенням за короткий час атмосфери паніки й загроз, використанням місцевих жителів як «живого щита». Усе це вимагає внесення низки уточнень та змін до планів розвитку, реформування й модернізації Збройних Сил та інших силових структур України.

Як основні напрями можна визначити: приведення у відповідність із сучасними умовами завдань, структури, чисельності та принципів бойового застосування Збройних Сил та інших силових структур держави; розробку та прийняття на озброєння нових високотехнологічних видів зброї (насамперед засобів розвідки, зв'язку та високоточного ураження); переопрацювання форм і способів застосування Збройних Сил України з урахуванням можливості їх одночасного застосування як для ведення конвенціональних (класичних), так і неконвенціональних (боротьби з іррегулярними формуваннями та терористичними угрупованнями) воєн; удосконалення системи оперативної та бойової підготовки військ із зосередженням уваги на відпрацюванні питань ведення бойових дій у міській місцевості та боротьби з іррегулярними формуваннями (зокрема в разі використання ними місцевого населення як «живого щита»); внесення змін до принципів комплектування військ, а також ідеологічного й морально-психологічного виховання військово-службовців.

3. Створити ефективну систему підтримання інформаційної безпеки держави як інструменту протидії зовнішньому інформаційному впливові, а також інформаційної підтримки зовнішньої та внутрішньої політики України.

Це питання набуває особливої актуальності в умовах бурхливого розвитку сучасних інформаційних технологій, котрі дають змогу використовувати засоби масової інформації та комп'ютерні мережі як один з основних елементів «гібридних воєн» для здійснення цілеспрямованого впливу на населення та армію супротивника, власне суспільство і світову спільноту.

Свідченням критично небезпечного характеру зазначених технологій стало фактичне захоплення Росією

інформаційного простору Криму, Сходу та Півдня України, що створило передумови для окупації РФ Кримського півострова та організації збройного конфлікту в Донецькій та Луганській областях. На сьогодні цілеспрямована діяльність Росії в інформаційній сфері дає змогу провокувати напруженість і в інших регіонах України, підтримувати антиукраїнські настрої серед російського населення, дискредитувати Україну та виправдовувати свою політику в країнах ЄС.

Розв'язання наведеної проблеми потребує прискорення процесу створення загальнодержавної системи інформаційної (зокрема кібернетичної) безпеки України, яка повинна мати наступальну спрямованість як з питань захисту, так і просування українських національних інтересів. Це передбачає:

- розробку й удосконалення нормативно-правової бази у сфері інформаційної безпеки, яка на сьогодні є фрагментарною та не повною мірою відповідає існуючим потребам;
- створення (визначення) керівного та координаційного органу системи інформаційної безпеки України у структурі державних органів виконавчої влади;
- визначення (уточнення) переліку суб'єктів підтримання інформаційної безпеки, їхніх функцій, завдань і повноважень, для чого необхідно внести відповідні зміни до чинного законодавства України;
- проведення досліджень та визначення потреб у технічному, фінансовому й кадровому забезпеченні функціонування системи з метою прийняття рішення стосовно розробки відповідної цільової державної програми або внесення змін до чинних цільових державних програм;
- активізація заходів у Міністерстві оборони України та Генеральному штабі Збройних Сил України зі створення власної системи інформаційної безпеки, яка має стати складовою національної системи інформаційної безпеки, а також розробки відповідної нормативно-правової бази в рамках реалізації Концепції забезпечення інформаційної безпеки Міністерства оборони та Збройних Сил України.

4. Підвищити ефективність і можливості розвідувальних органів України з метою своєчасного розвідувально-інформаційного забезпечення найвищого державного та військового керівництва для прийняття важливих рішень у сфері національної безпеки.

У загальнодержавних заходах протидії зовнішній агресії та внутрішньому сепаратизму надзвичайно важливим є усвідомлення цілей і задуму супротивника, і тут ключове значення має ведення всіх видів розвідки з використанням найширшого спектра методів і засобів. Особливо небезпечним в умовах «гібридних воєн» є «вкидання» супротивником спотвореної інформації (дезінформації), поширення непідтвердженої, суперечливої інформації. У такій ситуації виникає так званий ефект «психологічного туману», в результаті чого аналітики можуть дійти хибних висновків, що може призвести до прийняття найвищим керівництвом держави неадекватних рішень або

до значного ускладнення й затягування в часі процесу їх прийняття. Отже, в умовах такої форми ведення бойових дій особлива відповідальність лягає на плечі розвідувальних органів держави.

Непередбачуваність розвитку обстановки, постійна зміна характеру загроз, мінливість тактики протистояння з боку агресора – усе це об'єктивно змушує розвідувальні служби діяти більш гнучко та ефективно під час виконання поставлених перед ними завдань добування достовірної випереджувальної інформації, передусім військового характеру. Глибокий аналіз отриманих відомостей, аналітична обробка та своєчасне надання їх найвищому воєнно-політичному й військовому керівництву держави створюють сприятливі умови для досягнення перемоги у воєнному конфлікті, уникнення зайвих жертв і руйнувань.

Динаміка воєнного протистояння в сучасних конфліктах вимагає від розвідувальних органів відповідної адаптації до змінюваних форм ведення війни, проведення необхідних системних перетворень для забезпечення ефективних дій розвідувальних структур України в нових умовах воєнного протистояння. Для цього необхідно визначитися: які завдання стають пріоритетними, якими силами й засобами повинна вестися розвідка, як мають змінитися система управління розвідкою та система розвідувального забезпечення в умовах «гібридної війни», якою має бути взаємодія між розвідувальними структурами держави, які зміни й доповнення потрібно внести до чинного законодавства України для створення необхідних умов для забезпечення максимально ефективних дій розвідки. На вирішення цих та інших нагальних питань сьогодення й пошуку для цього найбільш раціональних шляхів необхідно зосередити увагу керівного складу розвідувальних органів країни.

У сучасних умовах зусилля політичних сил, органів державної влади й управління, силових структур сектора безпеки та оборони і громадянського суспільства потрібно спрямовувати на консолідацію та мобілізацію всіх ресурсів країни для подолання зовнішніх і внутрішніх загроз суверенітету й територіальній цілісності України. Тим більше, що спеціальні органи та пропагандистська машина країни-агресора, проводячи інформаційну війну проти України, питанням деморалізації та дезінтеграції українського суспільства й дискретизації діяльності сектора безпеки та оборони нашої держави, особливо стосовно проведення антитерористичної операції, надає першочергового значення.

Важливо продовжити докладне вивчення концепції «гібридної війни» із широким залученням військових експертів, науковців, публікації широкого спектра довідкової літератури. При цьому слід урахувати практичний досвід ведення АТО на території України щодо визначення шляхів перемоги в «гібридних війнах». Стратегічні комунікації, зв'язки з громадськістю та інформаційні заходи необхідно повністю інтегрувати в усі аспекти діяльності Збройних Сил України, а питання інформаційних

операцій має бути головною темою в будь-якому міжвідомчому підході до прийняття рішень в умовах ведення «гібридної війни».

Слід також звернути увагу на забезпечення тіснішого й конструктивнішого співробітництва командування силових структур держави та політичного керівництва, особливо на оперативному рівні. Під час ведення бойових дій потрібно нарівні з командуванням ширше залучати й лідерів політичних партій до розгляду цілей, яких політики прагнуть досягти воєнними методами.

Перелік літератури

1. *Hoffman F. G.* Hybrid Threats: Reconceptualizing the Evolving Character of Modern Conflict / Frank G. Hoffman // Strategic Forum / Institute for National Strategic Studies National Defense University. – No. 240. – April 2009. [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <http://www.ndu.edu/inss>.

2. *Sun Tzu.* The Art of War / Sun Tzu [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <http://classics.mit.edu/Tzu/a>.

3. *Kilcullen D.* Out of the Mountains: The Coming Age of the Urban Guerrilla / D. Kilcullen. – Oxford. University Press,

2013. – Р. 384 [Електронний ресурс.] – Режим доступу: http://www.amazon.com/Out-Mountains-Coming-Urban-Guerrilla/dp/0199737509#reader_0199737509.

4. *Ван Каппен Ф.* Інтерв'ю на «Радіо Свобода» / Ф. Ван Каппен [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <http://svoboda.org/content/article/25362031.html/>.

5. *Gates R. M.* A Balanced Strategy / Robert M. Gates // Foreign Affairs. – 2009. – No. 1. [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <http://www.foreignaffairs.com/issues/2009/88/1>.

6. *Lasica D. T.* Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory: Monograph / D. T. Lasica. – USA, 2009 [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA513663>.

7. *Коротченко И. Ю.* «Гибридная война» в степях Украины: «Кто сделал первый выстрел?» / И. Ю. Коротченко // Национальная оборона [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <http://mir-politika.ru>.

Надійшла до редакції 27 липня 2014 р.